

Agressie bij het syndroom van Asperger: een literatuurbeschouwing

J. DAEMS, K. VANDENBOSCH, G. PIETERS

SAMENVATTING Onder de Asperger-geassocieerde symptomen wordt vaak storend gedrag vermeld, waaronder agressie. Onderzocht werd of er vanuit de literatuur voldoende argumenten zijn om het bestaan van een associatie te veronderstellen. Conclusie is dat op basis van de beschikbare literatuur onmogelijk een eenduidig antwoord valt te formuleren op de vraag of er een associatie bestaat tussen het syndroom van Asperger en agressiefgedrag.

[TIJDSCHRIFT VOOR PSYCHIATRIE 45 (2003) 6, 341-345]

TREFWOORDEN agressie, antisociaal gedrag, Asperger, geweld

Het syndroom van Asperger wordt geclassificeerd onder de pervasieve ontwikkelingsstoornissen. Patiënten kunnen – in vergelijking met autismepatiënten – betrekkelijk aangepast functioneren en zijn ten minste normaal begaafd. Desondanks zijn er duidelijk tekenen van een kwalitatief tekort in de sociale interactie en zijn er rigide interesses en gedragingen. Er is geen significante achterstand in de algemene taalontwikkeling en in de cognitieve ontwikkeling. Aanvankelijk sprak Hans Asperger (1944) over autistische ‘psychopathie’, wat in het Duits ‘persoonlijkheidsstoornis’ betekent en vaak verkeerd is begrepen. Wing (1981) zorgde ervoor dat het syndroom ook in de Engelstalige literatuur bekend werd. De diagnostische validiteit van het syndroom staat echter nog steeds ter discussie (Volkmar & Klin 2000) en de diagnostische criteria van Gillberg & Gillberg (1989) en die zoals beschreven in het *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-IV)* (American Psychiatric Association 1994) verschillen van elkaar. Dit is onder meer het geval voor overlapmogelijkheden met andere autismespectrumstoornissen en kinderpsychiatrische stoornissen en voor taalaspecten.

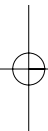
In het hier beschreven onderzoek staat de

vraag centraal of er een associatie bestaat tussen het syndroom van Asperger en agressief gedrag. Aanleiding voor het onderzoek was een gevalsbeschrijving van een achttienjarige met het asperger-syndroom die agressiefgedrag vertoonde. Kinderen met het syndroom van Asperger kunnen zich niet op empathische wijze in de ander verplaatsen, wat conflicten tot gevolg heeft. En ze uiten niet zelden hun bizarre, sadistische fantasieën op impulsieve wijze, bijvoorbeeld via agressieve ontladingen naar mensen (Van Engeland 1996).

Met de grote aandacht voor pervasieve ontwikkelingsstoornissen binnen de kinder- en jeugdpsychiatrie worden ook volwassenenpsychiaters steeds vaker geconfronteerd met opgroeiende patiënten met hun specifieke problemen. Door onvoldoende kennis bij de volwassenenpsychiaters van pervasieve ontwikkelingsstoornissen bestaat het gevaar van stigmatisering van deze groep patiënten.

METHODE

Via een Medline-search op basis van de zoekterm ‘Asperger’, gecombineerd met ‘aggression’,

'violence' of 'antisocial' werd literatuur geselecteerd. Dit leverde 22 artikelen op. De artikelen over behandelingsaspecten werden buiten beschouwing gelaten omdat zij niet relevant waren voor de vraagstelling. Ook gevalsbeschrijvingen bleken weinig bruikbaar. Uiteindelijk resteerden nog de volgende overzichtsartikelen: een retrospectief onderzoek van Wolff & Cull (1986), een follow-uponderzoek van Wolff & McGuire (1995), een literatuuroverzicht van Ghaziuddin e.a. (1991), een prevalentieonderzoek van Scragg & Shah (1994), de gevalsbeschrijving met bijhorend literatuuroverzicht van Kohn e.a. (1998) en een retrospectief prevalentieonderzoek van Siponmaa e.a. (2001). Er werden ook enkele kruisreferenties nagegaan. Aan de hand van de 6 geselecteerde artikelen is onderzocht of er een associatie bestaat tussen het syndroom van Asperger en agressief gedrag.

RESULTATEN

Antisociaal gedrag In een retrospectief onderzoek naar antisociaal gedrag, waaronder agressie, werd gekeken naar een groep van dertig jongens met de diagnose schizoïde persoonlijkheidsstoornis (Wolff & Cull 1986). Tot de groep behoorde ook een onvermeld aantal kinderen met het syndroom van Asperger, omdat volgens de onderzoekers kinderen met dit syndroom erg lijken op kinderen met een schizoïde persoonlijkheidsstoornis. Met betrekking tot beide stoornissen wordt gesproken in termen van 'eenzelligheid, een gebrek aan empathie en emotionele afsluiting'. De controlegroep bestond uit dertig kinderen van hetzelfde ziekenhuis, maar met een andere diagnose. De incidentie van antisociaal gedrag bleek in beide groepen gelijk, maar de schizoïde jongens stalen minder vaak en hadden minder alcoholproblemen. In die groep was antisociaal gedrag minder gerelateerd aan familiale problemen (bijvoorbeeld echtscheiding) en sociale benadeling, en vaker aan ongewone fantasieën.

Onderdeel van dit onderzoek was ook de klinische beschrijving van 33 schizoïde kinderen

(20 jongens en 13 meisjes) die ernstige antisociale gedragingen vertoonden (Wolff & Cull 1986). Uit deze beschrijvingen bleken karakteristieke patronen van antisociaal gedrag in de vorm van persisterende manifestaties van vijandigheid en – voornamelijk bij de meisjes – pathologisch liegen, 'waarvoor omgevingsfactoren geen verklaring konden bieden'.

In een follow-uponderzoek van schizoïde meisjes (Wolff & McGuire 1995), bleek dat antisociaal gedrag ook in het latere leven in hoge mate aanwezig bleef. Zoals in het eerdere onderzoek (Wolff & Cull 1986) werd verder ingegaan op mogelijke links tussen de schizoïde persoonlijkheidsstoornis en het syndroom van Asperger. Naast bovengenoemde gelijkenissen stipuleerden de auteurs als verschil dat schizoïde kinderen in het algemeen minder sociale problemen hebben dan kinderen met het syndroom van Asperger.

Geweld Er is systematisch literatuuronderzoek verricht naar geweld bij het aspergersyndroom (Ghaziuddin e.a. 1991). Alle publicaties over klinische karakteristieken van patiënten met dit syndroom vanaf 1944 – het jaar waarin Hans Asperger zijn oorspronkelijk artikel publiceerde – werden doorgenomen. Uiteindelijk werden 21 artikelen geselecteerd. Van een totaal van 132 patiënten bleek slechts 2,27% een duidelijke geschiedenis te hebben van gewelddadig gedrag. Gewelddadig gedrag werd hierbij restrictief gedefinieerd, namelijk als elke handeling waardoor een persoon beschuldigd kan worden van crimineel gedrag (zoals moord of brandstichting) of wat substantiële fysieke schade aan een andere persoon tot gevolg heeft, met of zonder intentie hier toe. De onderzoekers citeerden misdaadcijfers in de Verenigde Staten (6-7%) die moesten illustreren dat geweld relatief vaak voorkomt onder de algemene bevolking. Op basis van het beperkte aantal in het literatuuronderzoek teruggevonden gewelddadige aspergerpatiënten en de geciteerde misdaadcijfers, werd niet geloofd in een sterke associatie tussen geweld en het aspergersyndroom. In voorkomende gevallen zou naast een

gebrek aan empathie ook een neurologische afwijking, zoals temporaalkwabepilepsie, aan de basis kunnen liggen.

Veel langdurig in instituten verblijvende gewelddadige individuen lijden aan een niet-onderkend aspergersyndroom (Mawson e.a. 1985). Deze hypothese werd getest door de (geheel mannelijke, $n = 392$) forensische populatie van het Broadmoor Hospitaal (Verenigd Koninkrijk) door te lichten (Scragg & Shah 1994). Aan de hand van dossiergegevens werd eerst gekeken naar mogelijk autistiform gedrag ($n = 17$), waarna semi-structureerde interviews werden afgenomen. Het onderzoek wees uit dat er op basis van de criteria van Gillberg & Gillberg (1989) een verhoogde prevalentie van het aspergersyndroom in Broadmoor was (1,5-2,3%), in vergelijking met een prevalentie van 0,36% bij Zweedse kinderen (Ehlers & Gillberg 1993). In tegenstelling tot de bevindingen van Ghaziuddin e.a. (1991) gaven deze cijfers aan dat er wel een associatie zou kunnen bestaan tussen het aspergersyndroom en geweld, zo opperden de onderzoekers. Ze zagen een link tussen geweld en gebrekkige empathische vermogens en vermoedden ook een verband tussen geweld en een obsessionele interessesfeer.

Agressie en seksueel geweld Over agressie en seksueel geweld bij het syndroom van Asperger is een literatuuroverzicht gepubliceerd, gekoppeld aan een gevalsbeschrijving (Kohn e.a. 1998). In dit artikel wordt het *theory-of-mind*-concept (Baron-Cohen 1989; Baron-Cohen e.a. 1985) als verklaring ter discussie gesteld. Met *theory of mind* wordt bedoeld het vermogen tot inschatting van de mentale status van een ander. Een cognitief deficit van de *theory of mind*, zoals dat zou voorkomen bij pervasieve ontwikkelingsstoornissen, zou dan agressie ten dele kunnen uitleggen. Volgens Bowler (1992) ligt het probleem echter niet bij het beschikken over een *theory of mind*, maar bij het (niet) kunnen toepassen ervan. In het onderzoek van Bowler werden immers geen verschillen gevonden tussen aspergerpatiënten, chronische schizofrenen en een controlegroep.

Kohn e.a. (1998), die onder meer de bevindingen van Ghaziuddin e.a. (1991) en Scragg & Shah (1994) aanhalen, spreken over een eerder lage prevalentie van agressie en seksueel geweld bij patiënten met het syndroom van Asperger. Ze stellen dat het aspergersyndroom evenwel ondergediagnosticeerd wordt en dat er meer gevallen zouden kunnen worden aangetroffen in gevangenissen, zoals Scragg & Shah (1994) beweerden. De auteurs spreken zich aarzelend uit over een hogere prevalentie. Ze roepen op om de mogelijkheid van een associatie op een gesystematiseerde manier verder te onderzoeken, mede om stigmatisering tegen te gaan.

Forensische problemen Een recent Zweeds onderzoek ging na in hoeverre neuropsychiatrische stoornissen konden worden teruggevonden bij jonge delinquenten ($n = 126$, 15-22 jaar) (Siponmaa e.a. 2001). De jonge delinquenten waren verwezen voor forensisch psychiatrisch onderzoek na ernstige overtredingen als moord, doodslag, aanranding, diefstal met geweld, verkrachting en brandstichting. Retrospectief onderzoek wees op een hoge prevalentie van 15% pervasieve ontwikkelingsstoornissen, waaronder 3% van het type Asperger. Een diagnose werd gesteld conform de DSM-IV en de criteria van Gillberg & Gillberg (1989). Bij de delinquenten met het syndroom van Asperger kwam brandstichting significant vaker voor. Het vermoeden bestaat dat symptomen als impulsiviteit, een gebrek aan empathie, dwangmatig gedrag en sociale en communicatieve problemen aan de basis van het vaak voorkomen van forensische problemen bij pervasieve ontwikkelingsstoornissen zouden kunnen liggen. Ook Siponmaa e.a. stellen een groots opgezet prospectief onderzoek voor.

BESPREKING

Ondanks het feit dat de autismespectrumstoornissen binnen de kinder- en jeugdpsychiatrie tot de best onderzochte syndromen behoren, is het opmerkelijk hoe weinig systematisch onder-

zoek bekend is (of althans via Medline gevonden kon worden) over agressie bij het syndroom van Asperger. Op het follow-uponderzoek van Wolff & McGuire (1995) na, zijn de geciteerde publicaties hoofdzakelijk retrospectief van aard, wat mogelijk beperkingen oplevert. Beschreven onderzoeken gaan ook over beperkte aantallen patiënten en begrippen als antisociaal gedrag, agressie en geweld worden niet eenduidig gedefinieerd.

Uit de geraadpleegde literatuur blijkt dat storend gedrag, waaronder agressie, vaak vermeld wordt. De onderzoeken van Wolff & Cull (1986) en Wolff & McGuire (1995) hebben het over een associatie met antisociaal gedrag, wat een fenomenologie impliceert die meer omvat dan uitsluitend agressie. Een ander zwak punt is het door elkaar gebruiken van de termen 'aspergersyndroom' en 'schizoïde persoonlijkheidsstoornis'. Dit bemoeilijkt de interpretatie van (hun) onderzoek. De link tussen beide is evenwel voorwerp van een uitgebreidere publicatie (Wolff 1998).

Het systematisch literatuuronderzoek van Ghaziuddin e.a. (1991) rapporteert een lage prevalentie van geweld bij het syndroom van Asperger (2,27%). De gegevens pleiten tegen een associatie met geweld. Het verwijzen naar slordig geformuleerde misdaadcijfers in de Verenigde Staten roept echter vragen op. Hun poging tot een restrictieve definiëring van geweld geeft wel het belang aan van het vastleggen van duidelijk geoperationaliëerde criteria voor verder onderzoek.

Relatief hoge aantallen aspergerpatiënten in een setting voor gewelddadige individuen werden door Scragg & Shah (1994) gerapporteerd. De auteurs (en ook Kohn e.a. 1998) vermoeden dat het aspergersyndroom daar ondergerapporteerd wordt. Dezelfde tenen valt terug te vinden in het onderzoek van Siponmaa e.a. (2001), die in een forensische populatie van jonge overtreeders een hoge prevalentie van 3% aspergerpatiënten terugvond.

CONCLUSIE

Terugkomend op de onderzoeksvraag of er een associatie bestaat tussen het syndroom van

Asperger en agressie, blijkt dat de bestudeerde literatuur weliswaar een aanwijzing geeft in die richting, maar dat er voorlopig onvoldoende wetenschappelijke onderbouwing is om deze vraag eenduidig te kunnen beantwoorden. Het is opmerkelijk dat storend gedrag, waaronder agressie, vaak wordt vermeld, maar het lijkt niet om een kernsymptoom van het syndroom te gaan. Anderzijds vermoeden de onderzoekers een onderrapportage van het aspergersyndroom in forensische settings, waarbij moet worden aangetekend dat het bij een vermoeden blijft, dat is gebaseerd op onderzoek van een te kleine populatie.

Er is duidelijk behoefte aangesystematiseerd onderzoek waarin begrippen als agressie, geweld en antisociaal gedrag eenduidig geoperationaliëerd worden en grotere aantallen patiënten kunnen worden ingesloten. Een vrij zeldzame gebeurtenis als agressie is immers lastig te onderzoeken. Dit impliceert het opzetten van een longitudinaal bevolkingsonderzoek, wat ook vanuit ontwikkelingsperspectief interessant is.

Intussen bestaat er het risico van stigmatisering van deze populatie, die ten onrechte als gevaarlijk zou kunnen worden beschouwd. En – omgekeerd – zou het risico kunnen bestaan dat bij verondersteld agressieve individuen in gevangnissen psychopathologie zoals het aspergersyndroom niet onderkend wordt. Daarom zou in de (permanente) vorming van volwassenenpsychiaters – en ook in de forensische psychiatrie – voldoende aandacht moeten worden geschonken aan autismespectrumstoornissen, om hiermee vertrouwd te raken.

LITERATUUR

- American Psychiatric Association. (1994). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (4de versie). Washington, DC: American Psychiatric Press.
- Asperger, H. (1944). Die 'autistischen Psychopathen' im Kindersalter. *Archive für Psychiatrie und Nervenkrankheiten*, 117, 76-136.
- Baron-Cohen, S. (1989). The autistic child's theory of mind: a case of specific developmental delay. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 30, 285-297.

- Baron-Cohen, S., Leslie, A.M., & Frith, U. (1985). Does the autistic child have a 'theory of mind'? *Cognition*, 21, 37-46.
- Bowler, D.M. (1992). 'Theory of mind' in Asperger's syndrome. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 33, 877-893.
- Ehlers, S., & Gillberg, C. (1993). The epidemiology of Asperger syndrome. A total population study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 34, 1327-1350.
- Engeland, H. van. (1996). Autisme en aan autisme verwante contactstoornissen. In J.A.R. Sanders-Woudstra (Red.), *Kinder- en Jeugdpsychiatrie – psychopathologie* (p. 340). Assen: Van Gorcum.
- Ghaziuddin, M., Tsai, L.Y., & Ghaziuddin, N. (1991). Brief report: violence in Asperger syndrome, a critique. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 21, 349-354.
- Gillberg, I.C., & Gillberg, C. (1989). Asperger syndrome – some epidemiological considerations: a research note. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 30, 631-638.
- Kohn, Y., Fahum, T., Ratzoni, G., e.a. (1998). Aggression and sexual offense in Asperger's syndrome. *Israelian Journal of Psychiatry and Related Sciences*, 35, 293-299.
- Mawson, D., Grounds, A., & Tantam, D. (1985). Violence and Asperger's syndrome: a case study. *British Journal of Psychiatry*, 147, 566-569.
- Scragg, P., & Shah, A. (1994). Prevalence of Asperger's syndrome in a secure hospital. *British Journal of Psychiatry*, 165, 679-682.
- Siponmaa, L., Kristiansson, M., Jonson, C., e.a. (2001). Juvenile and young adult mentally disordered offenders: the role of child neuropsychiatric disorders. *The Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law*, 29, 420-426.
- Volkmar, F., & Klin, A. (2000). Diagnostic Issues in Asperger's Syndrome. In F. Volkmar, A. Klin & S. Sparrow (Red.), *Asperger Syndrome* (pp. 25-71). New York/London: The Guilford Press.
- Wing, L. (1981). Asperger's syndrome: a clinical account. *Psychological Medicine*, 11, 115-130.
- Wolff, S. (1998). Schizoïd personality disorder in childhood: the links with Asperger syndrome, schizophrenia spectrum disorders, and elective mutism. In E. Schopler, G. Mesibov & L. Kuncze (Red.), *Asperger syndrome or high-functioning autism?* (pp. 123-138). New York: Plenum Press.
- Wolff, S., & Cull, A. (1986). 'Schizoïd' personality and antisocial conduct: a retrospective case note study. *Psychological Medicine*, 16, 677-687.
- Wolff, S., & McGuire, R.J. (1995). Schizoïd personality in girls: a follow-up study – what are the links with Asperger's syndrome? *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 36, 793-817.

AUTEURS

J. DAEMS is als psychiater werkzaam in het CGGZ Digezon in Zoersel en in een privé-praktijk in Lint.

K. VANDENBOSCH is kinder- en jeugdpsychiater in opleiding, verbonden aan de Universitaire Ziekenhuizen Leuven.

G. PIETERS is diensthoofd gedragstherapie in het Universitair Centrum St.-Jozef in Kortenberg.

Correspondentieadres: dr. G. Pieters, UC St.-Jozef, Leuvensesteenweg 517, 3070 Kortenberg.

Geen strijdige belangen meegegeeld.

Het artikel werd voor publicatie geaccepteerd op 17-3-2003.

SUMMARY

Aggression in Asperger's syndrome: a literature-review – J. Daems, K. Vandenbosch, G. Pieters –

One of the symptoms often associated with Asperger Syndrome is disturbing behaviour, such as aggression. We looked into the question whether the available literature offers enough arguments to support a possible association. The conclusion is that it is impossible to give an unequivocal answer to the question whether there is an association between Asperger Syndrome and aggressive behaviour.

[TIJDSCHRIFT VOOR PSYCHIATRIE 45 (2003) 6, 341-345]

KEY WORDS aggression, antisocial behaviour, Asperger, violence

